

גלין ע"א (שנה ב')
פרשת ויקרא - פורים תשפ"ד

אוצר באר ישקב

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש דחסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הכיר"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

בענין מתחייב בשני ימי הפורים והנפטר משניהם

פרוז ומוקף בן יומו ✦ בן עיר שעקר לכרך בליל ט"ז ✦ בן עיר שעבר לכרך ליום ט"ז ✦ חזר באמצע ליל ט"ז לכרך ✦ בן כרך שהלך לעיר ב"ד ✦ לחזון איש שנפטר אסור לעשות בן

לפעמים שיתחייב גם ב"ד וגם בט"ו, ששניהם שם: 'רבי בון בר חייה בעי, בן עיר שעקר דירתו ליל חמשה עשר, נתחייב כאן וכאן'. מבואר מדברי הירושלמי, שבן עיר שקרא את המגילה ב"ד בעירו, ועקר דירתו בליל ט"ז ועבר לכרך, חוזר וקורא את המגילה בט"ו. ודברי הירושלמי הובאו להלכה בראשונים (רמב"ן; רשב"א; ריטב"א; ר"ן, מגילה יט.) ובפוסקים (פרי חדש; פרי מגדים; ביאור הגר"א; ביאור הלכה, או"ח סי' תרפח).

והנה בירושלמי מבואר כן רק לגבי מי שעקר דירתו לכרך, ויש לעיין מה הדין במי

הפוסקים, שבן ירושלים שנכנס לעיר לפני שקיעת החמה של ליל י"ד, נעשה פרוז בן יומו, וקורא את המגילה ביום י"ד בברכה. וכן בן עיר שנכנס לירושלים לפני שקיעת החמה של ליל י"ד, ודעתו להישאר בירושלים עד עלות השחר של יום ט"ו, וכן עשה באמת שנשאר בירושלים עד עלות השחר של יום ט"ו, נעשה מוקף בן יומו^א, ואינו קורא את המגילה ב"ד, אלא קורא בט"ו בברכה.

בן עיר שעקר לכרך בליל ט"ז

עוד מבואר בירושלמי (מגילה פ"ב ה"ג) ששייך

פרוז ומוקף בן יומו

הנה בפורים נתחדש דין, שגם פרוז בן יומו קורא את המגילה ב"ד כדין פרוז, וכן מוקף בן יומו קורא בט"ו כדין מוקף. ודבר זה נלמד מהכתוב (אסתר ט, יט) 'על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרוזות, ודרשו חז"ל (מגילה יט.) 'פרוז בן יומו נקרא פרוז'. ורבו בזה השיטות והפרטים מתי נחשב פרוז בן יומו ומתי לא. ועוד חזון למועד להאריך בכל זה.

אמנם דבר זה מוסכם לפי שיטות

וכאן, ומשמע שסוברים שלעולם אי אפשר להתחייב בשני ימים פורים, ולכן יש לקרוא בלי ברכה, אף שכאמור הרבה ראשונים ופוסקים העתיקו את דברי הירושלמי להלכה. וידוע שכ"ק מרן מהר"א ז"ע מבעלזא הקפיד שלא יכנסו לספיקות בזה.

באמצע יום י"ד. ואכמ"ל.

ב אך בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קס) פסק, שלמעשה יש לקרוא את המגילה ביום ט"ו בלי ברכה, מאחר שהרמב"ם והשלחן ערוך לא הביאו את דין הירושלמי של נתחייב כאן

א אבל יש דעת יחיד, והוא דעת הרא"ש (מגילה פ"ב סי' ג), שסובר שהכל תלוי רק בדעתו בתחילת ליל י"ד, ולדעתו בן עיר שנכנס לכרך לפני שקיעת החמה של ליל י"ד, אם דעתו להשאר בכרך עד עלות השחר של יום י"ד, נפטר מחיוב יום י"ד, ויקרא מגילה ביום ט"ו אפילו אם חזר לעיר

פנינים

איסור תורה במתעסק

על פי זה מבאר רבי עקיבא איגר את דברי הגמרא בבבא קמא (כז:): 'אמר רבה, היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה, לענין נזיקין חייב, לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה'. שלכאורה מדוע צריך להגיע לפטור של מלאכת מחשבת, תיפוק ליה משום המיעוט של 'בה - פרט למתעסק', שהרי לא ידע כלל מהאבן שבחיקו, ולא גרע מהתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר. אמנם להנ"ל ניחא, שאם הפטור היה רק מחמת 'בה', היה פטור גם מנזיקין, שמאחר שיש כאן איסור תורה אלא שנתמטע לענין קרבן, הרי הוא פטור מחיוב תשלומין משום קם ליה בדרכה מיניה, לכן אמר רבה: 'מלאכת מחשבת אסרה תורה' ואין כאן איסור כלל, ולכן חייב בתשלומין על הנזיקין.

במשנה בכריתות (ט.) למדו מהכתוב (ויקרא ד, כג) 'אשר חטא בה - פרט למתעסק'. והיינו שהמתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר - פטור מקרבן חטאת.

אמנם ידוע חידושו של רבי עקיבא איגר (שו"ת, מהדו"ק סי' ח), שהמיעוט שלמדים מ'בה', הוא רק למעט מחיוב קרבן, אבל עדיין יש למתעסק עבירה מן התורה, בשונה מהמיעוט של 'מלאכת מחשבת' לענין שבת, שהוא מיעוט בעיקר המלאכה, שאם אינה מלאכת מחשבת אינה בגדר מלאכה כלל, שרק 'מלאכת מחשבת אסרה תורה', ואין איסורה אלא מדרבנן, אבל מתעסק אסור מן התורה.

אולם דעת המקור חיים (הקדמה ל"ט תלא), שהמתעסק אין לו איסור כלל. ולפי זה הקשה על מה שכתב המגן אברהם (או"ח סי' תלד ס"ק ה), שלכן חייבים לבדוק את הבית מחמץ, משום שהתורה (שמות יג, ז) אמרה: 'לא יראה לך חמץ', ואם יש לו חמץ בביתו אף שהוא אינו יודע מכך הרי הוא עובר על איסור בשוגג, לכן חייב מן התורה לבדוק את ביתו, כדי שלא יהיה לו חמץ בביתו ויעבור על 'בל יראה' בשוגג. והקשה המקור חיים, שהרי המתעסק באיסור - פטור, ומכל שכן כשאינו מתכוון כלל שפטור, ואם כן כאשר אינו בודק את ביתו מחמץ ויש לו חמץ בביתו בפסח, מדוע עובר על איסור בשוגג, הרי לא גרע ממתעסק שפטור. אמנם רבי עקיבא א (גרומ"ש) כתב, שלדעתו אין מקום לקושיא זו, שהרי אף מתעסק עובר על איסור תורה, אלא שלא חייבה התורה עליו חטאת, ולכן חייב בדיקה.

[רבי עקיבא איגר כתב על זה: 'נראה לי דבר חדש'. ומסופר שהגאון רבי ישראל סלנטר שלח לשאול את רבי עקיבא איגר, מדוע חייבים לבדוק אוכל מתולעים, הרי אפילו אם יש תולעים לא יהא אלא כמתעסק, ומאוד התפלא שלא קיבל תשובה על כך. לימים פגש את בנו הגאון רבי שלמה איגר, ושאלו מדוע לא השיבו אביו. וענהו שתשובה ח שבשו"ת רעק"א כתב אביו כשקיבל את שאלתו, ומה שלא שלחה אליו, משום שבזמנו היה המרא דאתרא בעירו של רבי ישראל, הגאון רבי הירש סלנטר, וחשש מפני כבודו שלא להשיב שאלה שבה מתושב עירו, ולאחר כמה שנים כששוב נשאל אודות ענין זה משואל אחר, העתיק את תשובה זו. ואף שלא הזכיר בתשובה זו את הגידול של תולעים, עם כל זה לפי מה שכתב בתשובתו שמתעסק הוא איסור תורה רק שפטור עליו מקרבן, מיושבת הקושיא - שלכן צריך לבדוק פירות מתולעים, כדי שלא לעבור על איסור תולעים אף כשהוא מתעסק].

שלא עקר דירתו לכרך, אלא בן עיר שהיה ב"ד בעירו, ונכנס לירושלים על דעת להישאר בירושלים יום ט"ו בלבד, שלכאורה לפי מה שנתבאר שלענין פורים גם מוקף בן יומו נקרא מוקף, אם כן מה בכך שהוא בן עיר, הרי ביום ט"ו הוא נמצא בכרך, ואם כן היה צריך להתחייב שוב בט"ו מצד מוקף בן יומו.

בן עיר שעבר לכרך ליום ט"ו

אולם כאמור בלשון הירושלמי משמע, שרק בעקר דירתו לגמרי ועבר לגור בכרך בקביעות, רק אז מתחייב כאן וכאן. וצריך לומר, שמאחר שכבר קרא בעירו ב"ד ויצא ידי חובתו, שוב אינו חוזר וקורא בט"ו אף שעבר לכרך לכל יום ט"ו, כל שלא עקר לגמרי את דירתו. וכן מפורש מתוך דברי המאירי (מגילה שם), שאם הלך לכרך ליום אחד בלבד אחר שקרא את המגילה בעירו ב"ד, אינו חייב לקרוא בט"ו¹. וראה במקראי קודש (פורים סי' יט) שהביא את דבריו, וכתב שכן משמע גם בדברי הריטב"א (שם)².

אך יש מי שסובר (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' כג אות א) שאין לחלק בזה, ובכל אופן שנמצא כל יום ט"ו בכרך מתחייב לקרוא בט"ו, ואף שלא עקר את דירתו מהעיר, ואף שכבר קרא את המגילה ב"ד. ומה שאמרו בירושלמי 'עקר' דירתו, אין הכוונה להוציא מי שעבר ליום ט"ו בלבד, אלא כוונתם להדגיש בכך, שאף שמה שקרא ב"ד הוא מפני שהיה ממש פרוז, ולא רק משום חומרא של פרוז בן יומו, מכל מקום חוזר וקורא בט"ו. ולכן לא אמרו בירושלמי 'שקבע' את דירתו בכרך, אלא 'שעקר' את דירתו מהעיר.

החזון איש (או"ח סי' קנב אות ב) נסתפק בדבר זה, האם כוונת הירושלמי דווקא באופן שעקר דירתו לגמרי לכרך, או שמא גם בעובר לכרך ליום ט"ו בלבד גם כן נתחייב כאן וכאן, ולכן פסק שיקרא מגילה בט"ו בלא ברכה.

חזר באמצע ליל ט"ו לכרך

עוד יש להעיר בדין הירושלמי, שהחזר לכרך מתחייב במגילה גם בט"ו. שיש לעיין, מתי נאמר דין זה, האם רק כשחוזר עוד לפני שקיעת החמה של ליל ט"ו, שנמצא שכשנכנס פורים דמוקפין הרי הוא כבר בן כרך, או אפילו

אם נכנס באמצע ליל ט"ו לכרך גם כן מתחייב גם במגילה של ט"ו.

ובפשטות תלוי הדבר במחלוקת האחרונים בזה בכל פרוז בן יומו. שדעת הפרי מגדים (סי' תרפח מש"ז ס"ק י) והמשנה ברורה (שם ס"ק יב) היא, שבן כרך שנכנס לעיר באמצע ליל י"ד, והיה בעיר בזמן עלות השחר של י"ד, נעשה פרוז בן יומו, שדין פרוז חל בעלות השחר של יום י"ד. אך שיטת החזון איש (שם אות א) היא, שדין פרוז בן יומו חל רק באופן שהבן כרך נכנס לעיר עוד לפני שקיעת החמה של ליל י"ד, והיה דעתו להשאר עד עלות השחר של יום י"ד, אבל אם נכנס באמצע ליל י"ד לא נעשה פרוז.

לפי זה הוא הדין בבן כרך שהיה ב"ד בעיר, שכאמור כשחוזר לכרך מתחייב גם בט"ו, לדעת הפרי מגדים והמשנה ברורה וודאי שייך דין זה גם כשחוזר באמצע ליל ט"ו לכרך, אך לדעת החזון איש יש לומר שלא נתחייב בט"ו רק אם כבר היה בחזרה בכרך עוד לפני שקיעת החמה של ט"ו, אבל אם חוזר באמצע ליל ט"ו שוב אינו מתחייב גם בדין מוקף.

בן כרך שהלך לעיר ב"ד

בירושלמי שם מבואר גם להיפך, שבן כרך שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לעיר, נפטר מכאן ומכאן. ובחזון איש (שם) מדייק מהירושלמי, שבן כרך שהלך לעיר באמצע יום י"ד, אם דעתו להישאר בעיר כל יום ט"ו, או על כל פנים עד עלות השחר של ט"ו, מפסיד את שני ימי הפורים. היינו שהחזון איש נקט שלא דווקא אם עקר דירתו לעולם לעיר נפטר משניהם, אלא גם אם עקר דירתו מהכרך ליום אחד גם כן נפטר מקריאת המגילה בט"ו.

אולם מעודי תמהתי על דברי החזון איש אלו, איך יתכן לומר שבן כרך היוצא באמצע י"ד לעיר נפטר בט"ו, והרי הוא אינו בן עיר אלא בן כרך קבוע, ואף אם נאמר דין פרוז בן יומו לענין לחייבו במגילה ב"ד, אבל אם לא היה בתחילת י"ד בעיר, ודאי לא יפטר מעצם החיוב שיש עליו לקרוא את המגילה בט"ו בהיותו בן כרך, מחמת זה שעבר לעיר באמצע י"ד. שהרי לא היה פרוז בן יומו ב"ד, מאחר שלא היה בתחילת יום י"ד בעיר, ואם כן ודאי לא נאמר שהוא פרוז לענין שיפטר לגמרי גם

בט"ו, שוודאי עיקר שם מוקף שיש עליו לא נפקע ממנו מחמת שנסע ליום אחד לעיר. ודברי החזון איש בזה מחודשים עד למאד.

וגדולה מזו חידש החזון איש, שהנה דעת החזון איש (שם) בענין פרוז ומוקף בן יומו היא כאמור, שהכל תלוי בדעתו בזמן שקיעת החמה של אותו היום. כגון בן כרך שהלך לעיר, והיה שם בכניסת ליל י"ד, אם היתה דעתו להיות בעיר עד עלות השחר של י"ד, נעשה פרוז וקורא ב"ד, אף אם בסוף נמלך וחזר לכרך באמצע ליל י"ד, ואם היתה דעתו לצאת מהעיר קודם עלות השחר של י"ד, נשאר בן כרך ואינו קורא ב"ד, אף אם נתעכב בסוף ונשאר בעיר עד אחר עלות השחר של י"ד³.

לפי זה כתב החזון איש גם לעניינינו, בבן כרך שהיה ב"ד בכרך, ובאמצע י"ד יצא לעיר, שאם היה בדעתו בשקיעת החמה של ליל ט"ו שלא יחזור עד עלות השחר של יום ט"ו, אף אם בסוף נמלך וחזר באמצע ליל ט"ו, הרי הוא פטור משניהם, ואינו קורא את המגילה בט"ו. אך כאמור בזה הוא חידוש גדול, שדין פרוז בן יומו מפיקע אותו לגמרי ממצות מגילה. ואכן דודי הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים ח"ב סי' קפד אות א) פסק, שבן כרך שנכנס ביום י"ד לעיר, קורא את המגילה בט"ו בעיר בברכה.

גם לחזון איש שנפטר אסור לעשות כן

אמנם גם לדעת החזון איש שבאופן זה נפטר משניהם, יש לומר שמכל מקום אסור לו לעשות כן, ואף אם עבר לעיר ב"ד יש לו לחזור לכרך לפני ט"ו, ולא להתעכב בעיר, כדי שלא יפטר עצמו מחיוב קריאת המגילה. ואף שכשהלך לעיר עדיין לא הגיע זמן החיוב של יום ט"ו.

וגדולה מזו מצאנו שכתב בבאיור הלכה (סי' קכח ד"ה או; שם ד"ה אינם), לענין כהן היוצא החוצה לפני שנתחייב בנשיאת כפים, שהוא עובר על 'ויראת מאלהיך' (ויקרא יט, לב), ואף על פי שיצא לפני שהגיע זמן החיוב. וכוונתו על פי מה שאמרו בקידושין (ג). לגבי קימה בפני חכם: 'יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא, דכי מטא זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה, תלמוד לומר תקום ויראת'.

(ה) אך דעת הפוסקים (סי' ט"ו) תרפח ס"ק ו; אליה רבה שם ס"ק ה; משנה ברורה שם ס"ק יב) אינה כן, אלא כל שנמלך וחזר קודם עלות השחר לכרך, ונשאר בכרך עד סוף יום ט"ו, אינו נעשה פרוז, מאחר שלא היה בפועל בעיר בזמן עלות השחר של י"ד, ואף שבתחילת ליל י"ד היה בדעתו להיות שם בעלות השחר.

הכרך מוקמו ממש, שאז מתחדש עליו דין מוקף, אבל לא כשנעשה מוקף בן יומו.

(ד) גם בריטב"א כתב כעין לשון המאירי הנ"ל, שכשהביא את דברי הירושלמי כתב בבאיור דבריהם שכשחוזר לכרך הכרך זה הוא 'עיקר מקומו', ולא די בזה שביום ט"ו הוא בכרך.

(ג) המאירי שם כתב בזה הלשון: 'ומכל מקום בן עיר שקרא בעירו ובא לו אחר כך לכרך, אין בו שום חיוב לדברי הכל, ובן כרך שהלך לעיר ונעשה פרוז בן יומו וקרא עמהם ואחר כך חזר למקומו, חוזר וקורא במקומו, שאף הוא חזר לדין מוקף'. מפורש בדבריו, שאינו מתחייב לקרוא שוב בט"ו בכרך כשכבר קרא בעיר ב"ד אלא אם כן נעשה

♦ תמצית השיעור ♦

- ✦ בן כרך שנכנס לעיר לפני י"ד לכולי עלמא קורא ב"ד.
- ✦ בן עיר שנכנס לכרך לפני ט"ו ודעתו להיות בכרך כשיאיר היום של ט"ו לכולי עלמא קורא בט"ו.
- ✦ בירושלמי בן עיר שעקר לכרך בט"ו נתחייב כאן וכאן.
- ✦ מקראי קודש מדייק שבנכנס לכרך רק ליום ט"ו אינו קורא. ולמנחת שלמה
- ✦ גם בזה קורא. וחזון איש מסתפק ופסק שיקרא בלי ברכה.
- ✦ מחלוקת אחרונים בפרוז בן יומו אם הולכים אחר מחשבתו בתחילת הלילה או איפה שבפועל בעלות השחר.
- ✦ גם בן כרך שהיה ב"ד בעיר לכאורה תלוי בהנ"ל, שלחזון איש דין זה כשחוזר עוד לפני ליל ט"ו, ולפרי מגדים ומשנה ברורה כשחוזר באמצע.
- ✦ בירושלמי בן כרך שעקר בליל ט"ו לעיר נפטר משניהם.
- ✦ חזון איש מדייק שבן כרך שהלך לעיר ב"ד ורוצה להישאר עד בוקר ט"ו פטור משניהם. וצריך עיון איך נפטר מהמוקף קבוע על ידי פרוז בן יומו. ומועדים וזמנים מחייב.
- ✦ לחזון איש לכאורה אסור להביא עצמו למצב זה, שלא לבטל המצוה.

הפסק בקריאת המגילה ובברכת הרב את ריבנו

מחלוקת הטור ובעל העיטור ✦ לבית יוסף המחלוקת אם מותר להפסיק באמצע הברכה ✦ דעת הנועד ביהודה להחמיר מצד הפסק בין הברכה הראשונה למצוה ✦ ברכת הרב את ריבנו בין השמשות

דעת הנועד ביהודה להחמיר מצד הפסק בין הברכה הראשונה למצוה

והנועד ביהודה (שם) תמה על העיטור, מדוע דן רק לענין הפסק מצד הברכה האחרונה, והרי ברכה ראשונה ודאי חיוב גמור היא, וודאי שייכת לקריאת המגילה, והברכה עולה על קריאת כל המגילה, ואין יפסיק באמצע קריאת המגילה, ובמה יצא במה שקורא אחר ההפסקה ידי חובת ברכה שלפניה. ורצה לומר שם שאפילו בדיעבד הסברא נותנת שיתחייב לברך מחדש כמו במפסיק בין ברכה לתחילת מצוה. עיין שם שהאריך מאד בזה, ומצדד שאף אם השח בין התקיעות או באמצע בדיקת חמץ אין צריך לחזור, מכל מקום במגילה יתכן שצריך לחזור, ששם כבר חלה הברכה, שהרי אפילו על מה שכבר עשה קודם ההפסק לבד גם כן מחויב לברך, אבל במגילה כשעומד באמצע המגילה עדיין לא קיים שום מצוה. ובכל אופן ודאי יש איסור להפסיק, ודלא כבעל העיטור¹.

אך שוב חזר בו הנועד ביהודה, ומסיק שאי אפשר לומר כן. עיין שם שהוכיח כן מחצי הלל של ראש חודש. ודבריו צריכים ביאור, שמדוע הוצרך להוכיח כן ממקום רחוק, והרי מעצם זה שאפשר להפסיק בין הפרקים מוכח שאין זה באמת הפסק בין הברכה למגילה. אך על כל פנים זה ודאי שאסור להפסיק לכתחילה באמצע המגילה.

ברכת הרב את ריבנו בין השמשות

עוד נפקא מינה יתכן שיש בין דעת הטור לדעת בעל העיטור, באופן שקרא את המגילה בסוף היום, וגמר לקרוא ממש בשקיעת החמה, ולא הספיק לומר ברכת הרב את ריבנו עד בין השמשות.

ונראה, שלדעת בעל העיטור שהברכה היא ברכה בפני עצמה, ואינה שייכת למגילה, ודאי אין לאמרה בין השמשות. אך לדעת הטור שהיא ברכה אחרונה על המגילה, יתכן לומר שמאחר שהקריאה היתה ביום, הברכה נמשכת אחריו, ואולי אפשר לברך גם בין השמשות. ויש לעיין בזה.

לאחריהם, ובכל זאת מוזהר שלא להשיח באמצע המצוה. ומדוע כתב העיטור שאין לגעור במי ששח. וכוונתו להקשות, שאף אם מצד הברכה אין כאן הפסק, יש איסור להפסיק במגילה מצד עצם ההפסק באמצע מצוה, כמו בתקיעת שופר ובדיקת חמץ. ומבאר הב"ח כוונת העיטור, שאין גוערין בו שהוא עבריין, כמו בברכת ישתבח או יהללך אחר הלל וכברכות קריאת שמע, שהם ממש ברכה על המצוה, ולכן השח בהם עבירה היא בידו. אבל במגילה אף שוודאי יש לגעור בו מצד שיכוון למצוה, מכל מקום אינו עבריין.

ובאמת יש לעיין על הטור ובעל העיטור, מדוע דנו באיסור הפסק רק מצד הברכה, הלא מצד עצם מצות המגילה היה אסור להפסיק, והרי גמרא מפורשת היא בברכות (ד): 'בעא מיניה אחי תנא דבי רבי חייה מרבי חייה, בהלל ובמגילה מהו שיפסיק', היינו האם מותר להפסיק במקומות שמותר להפסיק בקריאת שמע, ומבואר שם חילוק בין ימים שגומר בהם את הלל לימים שאינו גומר בהם את ההלל, והפסק באמצע המגילה ודאי אסור. וכבר תמה כן הנועד ביהודה (מהדו"ת או"ח סי' מא).²

לט"ז המחלוקת אם מותר להפסיק באמצע הברכה

אכן ה"ט"ז (שם ס"ק ב) נקט באמת בכוונת הטור ובעל העיטור, שאין כוונתם כלל להפסק באמצע המגילה, שזה וודאי אסור וכפי שהקשה הב"ח שוודאי אסור להפסיק באמצע המצוה. אלא המחלוקת היא האם מותר להפסיק בדיבור באמצע הברכה. שדעת העיטור שמאחר שברכה זו אינה אלא מנהג, מותר להפסיק באמצע. אך הטור חולק עליו, שמאחר שסוף סוף היא ברכה, אין להפסיק באמצע אף שאינה אלא מנהג.

אולם המאמר מרדכי (שם ס"ק ה) כתב על דברי ה"ט"ז שהם דברי תימה, שאם אין להפסיק באמצע קריאת המגילה, כל שכן שאין להפסיק באמצע אמירת הברכה, ולא מצאנו בשום מקום צד היתר להפסיק באמצע ברכה קצרה.

מחלוקת הטור ובעל העיטור

כתב הטור (או"ח סי' תרצב): 'ובעל העיטור ז"ל כתב, מסתברא כיון שברכה אחרונה במנהגא תליא מילתא, אין לגעור במי ששח בקריאתה, דלאו הפסקה היא, אלא בקריאה תליא מילתא. ואינו נראה, דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק, דמאי נפקא מינה דתלי במנהגא, סוף סוף הוא מברך'.

ולשונו אינו מבורר כל כך, האם מדובר בהפסק בין המגילה לקריאה או באמצע המגילה או באמצע הברכה.

והנה הבית יוסף שם כתב: 'מה שכתב רבינו ואינו נראה דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק וכו', אינה טענה, דכיון שאינו מחוייב לברך לבסוף, נמצא שברכה זו לא שייכת אמגילה, אלא הרי הוא כמשבח ומודה על הנס וכו', והילכך אינה ענין למגילה לומר שלא יפסיק בקריאתה. מיהו היינו בקורא עצמו, אבל השומע מטעם אחר אין לו להפסיק, דבעודו מפסיק לא ישמע מה שהקורא קורא, ונמצא שלא שמעה כולה ולא יצא'.

לבית יוסף המחלוקת אם מותר להפסיק באמצע הקריאה

מבואר מדברי הבית יוסף שמדובר בהפסק בעצם הקריאה. שנחלקו בעל העיטור והטור האם מותר להפסיק בדיבור באמצע קריאת המגילה, שהעיטור היקל בזה, מאחר שאין הברכה שלאחריה אלא מנהג, ולכן אין לו שייכות לקריאת המגילה, ולכן יכול להפסיק באמצע הקריאה. והטור חולק עליו, שגם אם הוא מנהג, עדיין הברכה הוא על המגילה, ולכן אסור להפסיק באמצע המגילה, משום שהוא הפסק לברכת הרב את ריבנו³. ועל זה תמה הבית יוסף, שאין קשר בין ברכת הרב את ריבנו שהוא שבח על הנס לקריאת המגילה, ולכן נחשבת כמצוה שאין לה ברכה לאחריה, ומותר להפסיק באמצע קריאת המגילה.

והב"ח שם תמה, שעל כל פנים היה צריך לגעור בו כששח, כדי שיכוון למצוה, שכן גם תקיעת שופר ובדיקת חמץ אין ברכה

ואין בכך כלום, היינו שלא רק שפוסק באופנים שמוותר להפסיק בקריאת שמע, אלא שאין בכך כלום, ואפילו בשיחה בעלמא מותר להפסיק.

ג) הנועד ביהודה שם נשאל, באופן שלא נראית הלכנה עד פורים, ובליל י"ד באמצע קריאת המגילה נתפזרו העבים וזרחה הלכנה, אם יש להפסיק באמצע קריאת המגילה לקדש הלכנה, שאולי אם ימינו עד סוף הקריאה תתכסה בעבים. ומצדד מוחמת הסברות שהובאו למעלה שאין להפסיק. ועיין שם עוד שדן בענין מה יש להקדים קריאת המגילה או קידוש לבנה.

לברך. ובספר ברכת הבית (מגילה שערי בינה אות יט) כתב סברא להקל בשח בין המגילה לברכת הרב את ריבנו, שבברכה שלאחריה אפשר להקל יותר, וכמו שאפשר להפסיק בברכת הנהנין אחר האכילה לפני ברכת המזון, וכן הביא שם (ברכת התורה שער מד שערי בינה אות לט) לענין ברכת התורה שלאחריה, שמוותר להפסיק בין הקריאה לברכה כמו בברכת הנהנין. (אך ראה עוד שם שער לט גבי הפסקה בפסוקי דזמרה, ששם סותר את עצמו בזה, וכתב שאינו דומה לברכת הנהנין). וראה עוד בשו"ת קול גדול (למהר"ם חב"ב, סי' מוח) מה שכתב בזה.

ב) עיין שם שנדחק ליישב דעת בעל העיטור, שהוא מדייק בלשון התשובה שענה רבי חייה בברכות שם 'פוסק

א) והנה בשער הצינון (סי' תרצב ס"ק יב) דן בדיעבד אם שח בין המגילה לברכת הרב את ריבנו, האם יכול לברך. וכתב שלפי בעל העיטור ודאי יוכל לברך, ולדעת הטור יש לעיין אם יוכל לברך. אך אין כוונתו לומר שזה גופא היתה המחלוקת בין הטור לעיטור, האם מותר להפסיק בין המגילה לברכה, אלא שהמחלוקת היא האם מותר להפסיק באמצע המגילה, אך כאמור שורש המחלוקת הוא האם ברכת הרב את ריבנו יש לו שייכות למגילה, ואם כן להעיטור שהיא ברכה בפני עצמה, ודאי אין מעכב שלא יפסיק בין המגילה לברכה, ולדעת הטור שהברכה היא על המגילה, יש לעיין בדיעבד האם כשהפסיק עדיין יכול

✦ תמצית השיעור ✦

- ✦ בנועד ביהודה שוודאי אסור להפסיק במגילה, שנחשב כאילו לא התחיל המצוה, והוא הפסק בין ברכה ראשונה למצוה.
- ✦ קרא מגילה בסוף היום, לעיטור ודאי אינו מברך ברכת הרב בין השמשות, ולטור אולי אפשר לברך.

- ✦ שהוא עבריין.
- ✦ נודע ביהודה מקשה מגמרא שאסור להפסיק, ורק באופנים שמוותר בקריאת שמע נסתפקו.
- ✦ לט"ז נחלקו בהפסק באמצע הברכה. ומאמר מרדכי תמה עליו.

- ✦ מחלוקת טור והעיטור אם ברכת הרב את ריבנו שייכת למגילה.
- ✦ לבית יוסף נחלקו אם מותר להפסיק באמצע המגילה.
- ✦ בב"ח שוודאי אסור להפסיק, מצד הפסק באמצע המצוה, ומבאר שאין גוערין

לסכן אבר של אחר לצורך הצלת נפש

בגליון סט כתבנו באריכות בענין סכנת אבר, האם מותר לעבור על איסור לצורך הצלת אבר, והאם חייב אדם למסור אברו לצורך הצלת נפשו של אדם. להשלמת הדברים נציין לעוד נידון שיש בסכנת אבר, והוא האם מותר לאדם להציל את עצמו או את חברו על ידי איברו של חברו.

והנה הכפות תמרים (תוספת יום הכפורים יומא פב.) נסתפק בזה, כשאומרים לאדם לסמא עינו של פלוני או ליטול ממנו אבר אחד, ואם לא יעשה כן יהרגוהו, האם אסור לו לעשות כן אף שיהרגוהו, משום שאסור לו להזיק חברו, וכמו שאמרו שם בגמרא לגבי אם אמרו לו להרוג את פלוני שאסור להורגו, משום דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי. או שמא דווקא להרוג את חברו אסור, אבל סכנת אבר אינה כמיתה, ומותר להזיק חברו כדי להציל את נפשו.

וכוונת דבריו, שמה שרצה לאסור אף שמותר לעבור על איסורי תורה במקום סכנת נפשות, ואם כן גם נתיר לו לעבור על איסור חובל בחבירו במקום פקוח נפש, מכל מקום להזיק לחבירו בגופו אפשר שגרע יותר מכל שאר איסורים.

ומסיק התוספות יום הכפורים, שמפשוט דברי הגמרא נראה שמותר. שכיון שאמרו הטעם שאסור להרוג חברו משום דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי, אם כן אין איסור אלא בהריגת חברו, אבל ליטול ממנו אבר שלא שייך סברא זו, שהרי ודאי שדמו שלו עדיף יותר מאברו של חברו יהא מותר, שאם לא כן לא הוצרכו לומר הסברא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי. [ולכאורה לפי דבריו הוא הדין בחולה שהוא בסכנת נפשות, ויכולים להצילו על ידי נטילת אבר של אדם אחר, שמותר לסכן איברו. אם לא שנחלק בין אונס על ידי גוי לחולה הצריך לרפואה].

ונידון התוספות יום הכפורים הוא היפך מנידון הרדב"ז שהבאנו בגליון הנ"ל, שמחלוקת הרקאנטי והרדב"ז שם היה אם מחויב אדם למסור איברו שלו כדי להציל חברו, והנידון הוא לגבי איסור לא תעמוד על דם רעך, אם חייב בזה עד כדי כך של מסירת אבר. ואילו הכפות תמרים מדבר כשהוא רוצה להציל עצמו מסכנת מות על ידי שיסכן אבר חברו. ואפשר שאף לפי דעתו שמתיר לסכן אבר חברו לצורך הצלתו, מכל מקום הוא מודה לרדב"ז שאינו מחויב למסור אברו לצורך הצלת חברו, שאין זה בכלל הלאו של לא תעמוד על דם רעך. אבל כשהוא עצמו בסכנה הותרו לו כל האיסורים לצורך

הצלתו, אך לפי תירוצו הראשון של הרדב"ז שהבאנו שמחלק בין חולה שאנסוהו מן השמים לבין מי שנאנס על ידי גוי, משמע שלעולם יש חיוב מצד לא תעמוד על דם רעך למסור איברו לצורך הצלת חברו, אלא שבמקום אונס נדחה הלאו. לפי זה אפשר שהיא הדין שאסור לו ליטול איברו של חברו במקום חולי, ורק להצלה מותר.

ויש להביא קצת ראיה לדעת התוספות יום הכפורים, שמותר ליטול אבר של אדם לצורך הצלת נפש. ממה ששינונו במשנה (אהלות פ"ו מ"ז): 'האשה שהיא מקשה לילד, מחתכין את הולד במעיה ומוציאין אותו איברים מפני מפני שחייה קודמין לחייו. יצא רובו, אין נוגעים בו, שאין דוחין נפש מפני נפשו'. ומה שהותר לחתכו כשלא יצא ראשו או רובו הוא, מפני שעדיין לא נקרא נפש. אך מכל מקום נראה שהוא כמו נטילת אברו של אחר, שהרי לוקחים ממנו את גופו, ואף שאין בזה חיוב משום רציחה משום שאין נפש, מכל מקום לא גרע מאבר. ובכל זאת הותר לעשות כן לצורך הצלת נפש האם, ואם כן מוכח שמותר ליטול אברו של אדם כדי להציל אחר מסכנת מות.

אך יש לדחות ששם גרע יותר, שאף אם נאמר שבכל מקום אין היתר לסכן אברו של אדם לצורך הצלת אחר, מכל מקום הותר להרוג העובר משום שהוא סיבת הסכנה של האם, שעל ידו נגרם הדבר, וכיון שאינו נפש והאם נקריה נפש מחתכין אותו שהוא מזיקה ומסכנה. אבל אדם אחר שאין לו שייכות להסכנה, ואין הוא הגורם את סכנת המיתה, אלא שאפשר להצילו על ידי איברו אפשר שאין היתר לסכן איברו.

[וראה בנודע ביהודה (מהדו"ת חו"מ סי' נט) שכתב לבאר את דברי הרמב"ם, שכתב הטעם בדין זה שהורגים את העובר משום שהוא רודף. והמפרשים נתקשו בדבריו, מדוע הוצרך לטעם זה, ולא אמר בפשיטות מפני שאינו נפש. והנודע ביהודה מבאר שבלא הטעם של רודף לא היה היתר להורגו, שאטו מותר להרוג טריפה כדי להציל את השלם, והוא הדין שהיה אסור להרוג את העובר לצורך הצלת האם, שאף שאין בו חיוב משום רציחה וגם אין מחללין עליו את השבת, מכל מקום איסור רציחה יש בו, ולכן הוצרך הרמב"ם לומר הטעם שמחתכין אותו מפני שהוא רודף את האם. ולפי דבריו, אם אפשר להציל את האם על ידי הריגת עובר אחר, אין היתר בזה, ודווקא בעובר שלה הותר].

עוד יש לומר, שאפשר שעובר גרע יותר מאבר, ואפילו סכנת אבר אינו שדווקא אבר של אדם חי אסור ליטול לצורך הצלת נפש, משום שהאבר הוא חלק מן גוף החי, אבל העובר שאינו נפש כלל אין גופו נחשב כלום, ואם כן אין לנו ראיה מזה לחתיכה אבר לצורך הצלה.

מגילה ביום הכניסה על ידי בן עיר

(באר יעקב חלק א' - פורים)

- ✦ **לרש"י** בני הכפרים שומעים ביום הכניסה את המגילה מבן עיר. ו**תוספות** ור"ן חולקים שקוראים לעצמם, שכן עיר אינו בר חיובא.
- ✦ **בירושלמי** שאין בן עיר מוציא בן כרך בט"ו, ולרש"י י"ל ששונה יום הכניסה, שכן תקנו חז"ל שיוכלו בני העיר להוציאם.
- ✦ **הר צבי** מחלק בין עבר זמן החיוב שמסולק מקריאה של שנה זו, למי שטרם הגיע זמן החיוב שנחשב יותר מחויב בדבר.
- ✦ אך בירושלמי מוכח שגם כשלא הגיע זמן החיוב אינו יכול להוציא, ודברי הר צבי צ"ע.
- ✦ הר צבי מוכיח כדבריו מלשון הכנסת הגדולה בענין שמיעת ספירת העומר ממי ששכח לספור יום אחד.
- ✦ **בחלקת יואב** שבני כפר מחויבים רק בשמיעה ולא בקריאה, ולפי זה מובן מה שבן עיר קורא להם, שאין צריך לשומע כעונה.
- ✦ יש לחלק שבן עיר אינו מחויב כלל בחיובו של בן כרך, אבל מחויב באותו חיוב של בן כפר, אלא שלבן כפר הקילו לקרות ביום הכניסה.
- ✦ **רע"א** דן במי שעדיין לא קיבל שבת אם יכול להוציא בקידוש את מי שקיבל שבת, ולהנ"ל י"ל ששניהם מחויבים באותו חיוב ומוציא.
- ✦ **במקור מים חיים** שיכול להוציא את חברו לביל פסח בברכת האדמה על הכרפס, אף שכבר יצא, משום ששייך בברכה זו לענין המרור.
- ✦ **במרדכי** משמע דלא כירושלמי שבן עיר מוציא בן כרך, והר צבי דוחה.

כל הזכויות שמורות

י"ל ע"י מכון 'טעם התורה'
להוצאת שיעורי הגאון הגדול
מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א

להערות והארות ולכל ספרי המכון:
טל: 144155-533-972+

טאמחאטורה@gmail.com

לאור באור התורה

הביאו ברכה לתוך ביתכם - ספרי 'באר יעקב' הנפלאים שיעורים וסוגיות מאור תורתו של עמוד התורה שליט"א אוצרות יקרים מפז מעומקה של תורה - לארכה ולרחבה ערוכים וכתובים בטוב טעם ודעת ובשפה שוה לכל נפש

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
לפרטים נוספים: 053-314-4155

